

HANNA WYSZKOWSKA

ur. 1930; Lublin

Miejsce i czas wydarzeń	Lublin, okres powojenny
Słowa kluczowe	Lublin, II wojna światowa, ulica Dolna Panny Marii, okupacja niemiecka, wyzwolenie Lublina, walki o Lublin w 1944 roku, zniszczenie Lublina, zniszczenia wojenne, Aleje Raławickie, trup, czołg, pomnik Nieznanego Żołnierza, drzewa, konie, ulica Królewska, ulica Krakowskie Przedmieście

Spacer po zniszczonym wojną Lublinie

Jak się wchodzi przez Bramę Krakowską, to po lewej stronie, do ulicy Olejnej wszystkie domy były zniszczone, zbombardowane. Zniszczone były też domy [po prawej stronie] Rynku. Zbombardowane bardzo to wszystko było. Był zbombardowany obecny ratusz.

Mój ojciec w [19]44 roku powiedział: „Słuchaj, musisz zobaczyć, jak wygląda wojna. Ja wiem, że ty jesteś jeszcze dziecko, ale musisz wiedzieć, jaką straszną rzeczą jest wojna, żebyś to zapamiętała, żebyś była zawsze przeciwko wojnie”. I wyszliśmy [na spacer] z Dolnej Panny Marii. Na Dolnej Panny Marii leżał żołnierz niemiecki, nieżywy oczywiście, tak na boku. Jak już wracaliśmy, to miał podniesioną rękę i ściągniętą obrączkę. Ojciec mówi „Popatrz, żerują na [zabitych]. Wstyd dla Polaków”. No, ktoś zabrał. Później przeszliśmy przez Aleje Raławickie. To było dla mnie przerażające, ponieważ widziałam ogromne ilości samochodów. [Tamtędy] uciekali przecież Niemcy z dobytkiem, podobno też i Ukraińcy, przed Rosjanami, i ci, którzy współpracowali z Niemcami. Pamiętam te zniszczone przez pociski samochody, ciężarówki i krowy – krowy, które [były] ranne, pokrwawione, tak strasznie ryczały. Ja to przeżywałam, zaczęłam płakać. Ojciec mówi: „Słuchaj, musisz to zapamiętać”. Dla mnie to była rzecz nieprawdopodobna, że tyle trupów leżało, to było parę dni po [wycofaniu się Niemców], jeszcze nie zdążyli tego wszystkiego sprzątnąć. Pamiętam też czołg, który stał na płycie Nieznanego Żołnierza, widocznie [został tam] zatrzymany, unieruchomiony i właśnie zgnieciona [była] ta płyta. Wszystkie drzewa przy Alejach Raławickich przestały istnieć, zniszczone [pociskami] z działek czy zbombardowane, trudno mi powiedzieć.

Jeszcze jedno, co mi zostało w pamięci i nieraz sobie przypominam: jak już wkroczyli Rosjanie, to na Dolnej Panny Marii z łąk przychodziły ranne konie. Pamiętam takiego

konia, który miał zdruzgotaną lewą nogę i doszedł do nas, nic nie mogliśmy pomóc. Jak on strasznie cierpiał. I wtedy tak myślałam: „Boże, żeby ktoś przyszedł i zastrzelił go”. Myśmy nie mieli broni, Rosjan już nie było, bo oni przyszli, zjedli coś tam i poszli. A tu nie miał kto. Te konie ranione, straszne to było. Tak że zwierzęta też musiały cierpieć, tak jak i cierpieli ludzie.

Na rogu Królewskiej i Krakowskiego zobaczyłam w dole odciętą głowę człowieka. Nie wiem, gdzie [była] reszta ciała.

Data i miejsce nagrania	2005-05-27, Lublin
Rozmawiał/a	Wioletta Wejman
Transkrypcja	Magdalena Kożuch
Redakcja	Piotr Krotofil
Prawa	Copyright © Ośrodek "Brama Grodzka - Teatr NN"